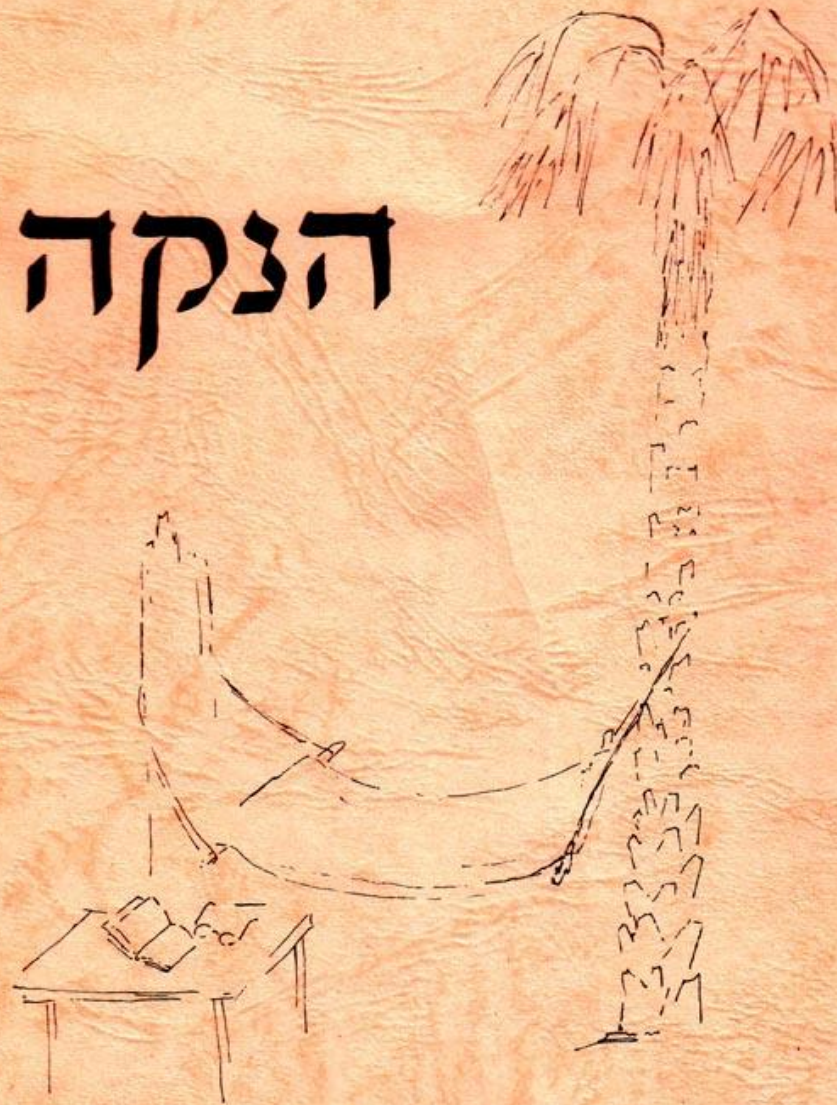

חלק 2

הנקה

והנה בוקר והנה ערב ואני בתחנת תל יוסף

כולם יורדים ורק אני היחידה נשארה. אומר לי קופלביץ (כבר קודם שמתי לב לעיניו היוקרות ולפרוות הכבשים ההפוכה לשכמו): "יאת לבית אלפא?" "כיצד תגיעי?" "חושך, ואת, את הדרך אינך יודעת". הסכמתי וירדתי איתו. הרי ממילא איש לא חיכה לי. לא שכחתי את רעיונותיו אודות הטיפול המשותף ועד כמה השתדלתי לאמץ אותם לעצמי. להלן תאור רעיון שחרור האשה מהשעבוד שקבל אותה עד כה. ובכך, מתוך טנק חלב, במרכז חדר התינוקות, יובילו צינורות הישר לתוך פיותיהם של הקטנים. יש להניח כי ברגע שיהיו רעבים ימצו מהט את החלב כרצונם. רעיון גאוני - האם הוא קוייס? אמנם כן, בשינוי קטן. אבל אל כך אספר מאוחר יותר. כרגע יש לו עיסוק אחר - הקמת קומונה כללית של כל פועלי איי. והשיטה? - להגיע לעוצמה שתאפשר לחסל את כל הרכוש הפרטי. ומה יהיה, נגיד, אם בעלי הבתים לא יסכימו למסור את בתיהם לצורכי הכלל? "אם יהיה צורך, הם יוכרעו בכוח". לחיזוק רעיונותיו הוסיף: כבר עתה יש לעקור את רגש הרכושנות המקונן בלב כל אנוש. יש להעביר את החברים מהכפר אל העיר ולהיפך - איש לא יתקשר ל-ד' אמותיו וכך הוא ידע למלא את שליחותו בהיקף רחב - היינו, במקום מסויים חטרות ידייט עובדות - מיד נשלחים החברים לשם. יש לאזן את התקציב איפה שהוא? נעזרים בקופה המשותפת. יש להודות שלמרות הנחות בוסר אלה, הונח כאן היסוד לכושר ההחלצות למפעלים, למשימות ולהתנחלויות. אחרי שיעור מאלף זה, לא התפלאתי כאשר נוכחתי שכבר חסרים במזוודה שלי מספר פריטים - אין זאח כי אני כבר בקומונה הכללית.

בבית אלפא

התקבלתי בחמימות וכדי להחיש את חבלי הקליטה הולנתי נחדר הרווקיה, הבחורים שמה - 6 במספר. נזכר למחרת ביקשתי חדר לחוד.

ונענית, וכך עשיתי הכרה עם אסתר ש. אחותה של תמר ש. אנו שותפות לאוהל. הימים ימי חורף ובלילות סערה קורסים האוהלים חתיהם, ושלנו ביניהם. עם בוקר יוצאים לעבודה והאוהל נשאר כמובן מוטל על האדמה. לאן נחזור? לנו אין מושג איך להקים אותו. וראה זה פלא, בערב האוהל עומד על תילו, מחוזק ומתוח, תענוג להכנס לתוכו. אני בטוחה שזה בזכות אסתר. אף היא כך - הן לא באה תמול שלשום, כמוני. וכשאנו עוסקות עדיין בניחושים, התברר שידו של יוסף דווקא, הייתה זו שהקימה את האוהל, כנראה זכר את הטיוול בלבוב כשכל הדרך הקניט אותי בלי הרף. מדכדכת אותי העובדה שאין לי חלק בהנחת היסודות לענפי המשק והשירותים. מה יש לי פה לעשות? מסתבר שעוד רבה המלאכה. ובמהרה מצאתי את מקומי כשאני עוקרת כל הקיץ יבליט בכרמים שבמורדות הגלבוע. העבודה חשובה בעיני. באין השקאה אסור שאפילו עשב הקטן ביותר יגזול מהאדמה את מעט הרטיבות שנותרה מאז גשמי החורף. בשנת 1924/5 הייתה בצורת קשה ביותר. כ-200 מ"מ גשם סך הכל.

על החריש היה מופקד יוסף. מבוקר עד ערב, ימים תמימים במחרשה ערבית החליק על פני האדמה בתוך שורות הגפנים, ובסיימו את התלם האחרון פונה שוב לראשון. לא יחסיר חריש אחד מתוך ה-7 שבמיכסה בכל כרם וכרם. ולא משעמם לו. - אולי שינן את כתב היתדות האשורים תוך כדי עבודה. הרי הוגו ברגמן הבטיח לסייע לו להתקבל לאוניברסיטה, אם רק יחליט על כך. זאת הוא סיפר לי לאחר שנטש את הרעיון. ספק בגללי או בגלל הספרים שעלו באש לאחר שמישהו שכח לכבות סיגריה בחדר הסמוך, ולא ניתן היה להציל מאומה מתוך הצריף הבווער פרט לצנצנת שבאורח פלא הוציאה אותה גוסטה מתוך הלהבות ועדיין הפרחים בתוכה. לקראת החורף כל שתיל של גפן מקבל צלחת כדי לאגור את מי הגשם. המורד הוא חזק והצלחות עשויות לפי פלס. הדפנות החיצוניות מוגבהות ומחוזקות בהתאם. לצלחות הללו קראנו עוגיות, להבדיל מן העוגות שהייתי עושה מדי שבוע לקראת שבת. ביקצור - זה היה עיסוקי - כל השבוע עוגיות ועוגות ביום שישי.

מעולם אחר כך לא חשתי טעם גן עדן כמו טעמם של המוסקט אלכסנדרוני הזהוב וההמבורגי השחור משחור בעל ברק סגלגל עמום. והנה, מה עוללנו, במשך שנים ספורות, שכורים ממציאת המים השקינו בלי הבחנה והמלחנה את הקרקע. ההמבורגי נשלח אז לתנובה בשם חדש ומקורי - הורוד מבית אלפא. ולבסוף הציעו לנו גם לעקור את השטלה. בעברית קראנו לה "ענבי מרפא" - כה מחוקה היחה בראשית תנובתה, וכה מלוחה כעבור שנים.

הטיול למירון

אנו חבורת בית אלפא, 15 במספר, מצטרפים למטיילים אותם מוביל ברסלבסקי. בדרך נכנסים לפקיעיו. עד שסעדנו את לבנו וכבר ההורה בבית הכנסת בעיצומה. אבל, נערות המקום אינן מעיזות להצטרף למעגל. זקני העדה דוחפים אותן בכח ממש, לתוכו. כמובן שאני מצטרפת והנה מישהו משלנו מעיר: "עם האספסוף הזה אינני רוקד". ונשאר לשבת על המעקה עם כל החברה בתור משקיפים בלבד. הסנוביות וההתנשאות של השומר הצעיר וביחוד של בית אלפא היו תמיד זרים לרוחי. המקרה הזה השפיע רבות עלי ועל דעותי. אנו ממשיכים למירון. ובהגיענו, שוב מסתחררת ההורה - אבל הפעם היו אלה החסידים שלא הניחו לנו להצטרף ורק כשהאקסטזה עלתה למרומים לא הבחינו שגם אנו פרצנו לתוכה. כבר אז רגלי לא נשאו אותי יותר ובשובנו הזדנבתי בקביעות מאחורי כל הטור. לולי יוסף הייתי אובדת איפה שהוא בתוך משעולי ההרים. בנצרת עשיתי - סטופ! לא היתה ברירה, שכרו לי חמור ואני מלאה בושה; עליתי עליו והפעם אני בראש השיירה. בדרך בשלה בי ההכרה שמקומי אינו בבית אלפא ובעפולה אני יורדת. לא הועילו ההפצרות החוזרות ונשנות של יוסף ודרכינו נפרדו. אני, בלי פרוטה בכיס מחפשת לי מקום לינה. כך הגעתי למחנה אוהלים ולא ידעתי שאני בין אוהליהם של חברי קיבוץ מרחביה אשר בנו (כך נדמה לי) רפתות בחל עדשים. נשכבתי בפתח אחד האוהלים ונדרמתי בו במקום. בבוקר אני מבחינה באחד הבחורים שעלה איתי ארצה ומבקשת ממנו כדבר מובן מאליו 10 גרוש. אין לי פרוטה בכיס, והוא - בלי בעיות, מיד מושיט ונותן לי אותם. טוב.

על פסי הרכבת אני בדרך לחיפה. בסביבות כפר חסידים מגיעה למעין וטובלת את רגלי בשוקת והנה עגלה עם חבית ותומה לפרד, עליה אדם מזוקן רומז לנער (ביידיש כמובן) "אל תספר לאיש שראית כאן בחורה". כנראה לא רצה לקבל על עצמו שום אחריות אם למחרת היום תופיע בשולי העיתון בקשה מצד המשטרה המבקשת את עזרת הציבור בחיפושיה אחר בחורה שנעלמו עקבותיה. בעצם לא היה לו מקום לפחד, האם מישהו היה יודע דבר על העלמי? יש לי ברירה? אני ממשיכה בדרך, לפחות לא סרה מפסי הרכבת.

ואני כמו הלך זה

ההולך בלי מטרה ובוטח בכוכב שלו, מתדפקת על דלת צריף רעוע, המתנדנד על עמודים במורדות הכרמל. בחורה מופיעה בפתח ומזמינה אותי פנימה בלי בעיות. אני שוטחת לפניה את הסיפור שלי: ברצוני לעבוד במשתלת עכו, אבל כבר לילה ומשום כך מבקשת מקום לינה. כאמור אין בעיות והיא כבר מספרת לי: כאן היא גרה עם בעלה וילדס. בעלה, שמן-זית-זך ורוצה רק ללמוד; לא הולך לו בעבודה פיזית ולכן הוא מחוסר עבודה. היא משתדלת לעזור לו, עד אשר ירכוש לו מקצוע מתאים ובינתיים כובסת בגדי עבודה לקבוצת בחורים, פועלי בנין. העבודה קשה. לא פעם חוץ מלכלוך צריך להסיר מהם גם מלט ובטון. כל זה תחת כיפת הרקיע. ולחמום המים עליה ללקוט גזרי עץ. טוב, אנחנו כבר ידידות.

בעכו

יחיאל ויצמן - אחיו של הנשיא חיים ויצמן - מבטיח, כשרק יתפנה מקום אוכל לבוא. לא רציתי שבוע ימים לאכול לחם חסד ולכן חיפשתי עבודה בתור עוזרת בית. עבדתי יומית וכשעשרה גרוש שכר יום עבודה בכיסי, אני מתעכבת בטירה (לא הכפר הערבי) זו קבוצה השוכנת על שפת הים, מקום נהדר. והעיקר הים מתחת לאף. אבל האנשים אדישים, אינם מזמינים אותי אפילו לפת לחם. אני רעבה ועולה למעלה לכרמל אל הידידה שלי. היום כבר מאחורי, משהו בקרבי אומר לי שזו ממש

פרובוקציה לעלול לקרות לי. אלא ששוב - מה אעשה? אני במחצית הדרך וחשה כמו דרך העור כי רועה העיזים המקפץ שם למעלה גילה אותי. ואני מתוך הוואדי, מסתתרת בין השיחים ורואה והנה כאילו שד אחז בו; מדלג מפסגה לפסגה ועיניו כעיני נשר תרות אחרי. והנה הוא על ידי. ידעתי שעכשיו כבר אין מנוס, וכהרף עין במלוא קומתי אני נצבת מולו. הדבר כה הדהים אותי - קודם העלמותי ולאחר מכן הפתאומיות בה הופעתי. הוא מושיט לי את ידו באומרו "שוויה", כאילו ביקש שאעשה עמו חסד. בפיק ברכים אני ממשיכה ללכה. לא פונה אחורה אבל יודעת כי הבחור נעור מהתדהמה והבחין שאני לא יותר מאשר בשר ודם. בקפיצה אחת הוא כבר על ידי ומפיל אותי ארצה. האם זה סופי? האם כך מתיים? ובצעקה "רוח מן הון" אני קורעת את דומיית הכרמל. חוזרת וצועקת: "רוח מן הון" וכל הכרמל חוזר וצועק איתי. לא הועילו מאמציו לסחוס לי את הפה, רק כשפרץ דם מפי נבהל כנראה והניח לי לקום. בלהיטות הוא הריס את 10 הגרוש שנשרו מכיסי והסתלק. לא ידעתי מה אעשה וכך במצב זה אני חוזרת לבית אלפא כשאת הסוד שלי אינני מגלה לאיש פרט ליוסף, ולמרות חששותי הכבדים היחסים בינינו נמשכו.

בבית אלפא

בבית אלפא לא שואלים שאלות, כנראה היו רגילים לזה שמדי פעם פוקדים את החברים משברים שלא ניתנים להסבר. לא הסתכלו בעינים בוחנות יותר מדי. הזדמן למישהו טרמפ - עלה על אוטו ונעלם לתקופת מה מן האופק. כך עשיתי גם אני כאשר נסעתי לבקר את דולק: הפעם הוא בתוך פלוגת זיף זיף במחנה אהלים על שפת הים. בלילה נותן לי מיטה של גדודניק אחד שלרגלי עניינים שונים נסע לחל אביב. דולק לא שותף ללבטים שלי ומשאיר את הברירה בידי. אני מעדיפה לפי שעה לטייל על שפת הים. ברצוני לחזור מאוחר יותר כאשר כל הבחורים כבר ישנו ולא יהיו לי בעיות של התפשטות בנוכחותם.

הים הומה ולוחש. הגלים המתנפצים על החול אומרים שירה ואני מתלווה ושרה וקולי משתלב עם הרחש הבוקע מהמעמקים והמרחקים.

ובגרות בית הספר הריאלי בחיפה ומוילנה. חלוצות מלבדי לא היו.
האווירה היתה על טהרת השפה העברית, התנאים קלים יחסית והאווירה
עליזה וחפשית. שרנו הרבה. אהבתי לשיר בלווית מרים השחורה
חניכת שפיה; היום חברת כפר גלעדי. היה לה אלט עמוס ולי
סופרן שקט, אבל לרקוד, רקדתי סולו. את הריקודים הכתיבו לי
השירים והמנגינות שהיו שרים סביבי. לא הייתי צריכה להתכונן,
ממילא לא ידעתי לחזור עליהם.

את יוסף חופשית הייתי לבקר רק בימי גשם

אבל בימי גשם היתה נהלל ביצה טובענית. הניקוז עדיין לא פעל
וגם כבישים לא היו. לך תגיע לתחנת הרכבת בעין ברוך. והדרך לשם
מבוחרת בתעלות מים זורמים. אני פונה לכביש נצרת ומחכה לטרמפ,
ובאמת מופיע טקסי ערבי. אני עוצרת ושלושה ישראלים מזמינים אותי
בחיוך משמעותי. לא. הפעם התחשבתי וסרבתי. פלא שלא חטפו אותי.
אבל אני אינני מותרת, ועושה את הדרך חזרה לתחנת הרכבת. בנהלל
מצטיידת בקורה שתשמש לי גשר על פני תעלות המים. וקדימה - נעלים

על השכם, יחפה אני מבצבצת
במים. כל כמה שאני יורדת
לעמק כך שוקעת עמוק יותר
באדמה. ברוך השם ואני כבר
בשטה. למזלי מוצאת ברכבת
את תנחום, ובחופץ חושך
וערפל המסתיר את אורות
בית אלפא. מיד ברדתנו
מאבד תנחום את הדרך.
אנחנו נאחזים איש ביד

רעהו. אני שקטה, אם כי יש לי מורה דרך בלי דרך. תנחום שומר
על הכיוון סוף סוף נגיע איכשהו לגלבוץ. וכך חוץ כדי הרהורים
מבצבצים אורות בית אלפא מקרוב, ואנו בבית. להגיד את האמת, לא
נתקבלתי בשמחה יתרה על ידי רבקה ה. ו"קטנה" שהיו שקועות בשעור
התני"ך שנתן להן יוסף כדרכו.

אני עדיין בנהלל ובבית אלפא מגיפת טיפוס

בעצם, בכל העמק. לרגלי הגלבוע פותחים מחלקה מיוחדת, כדי לקיים תנאי איזולציה. המקרים מחרבים ובבית אלפא יש כבר שני מקרי מוות. אני מבקשת חופש בשביל להקל על מצוקת העבודה. יצאתי לאסוף מלפפונים ואני יחידה בשטח. רחוק בקרבת הג'ילוד (הנחל בו היינו משקים את גן הירק). אני נורא מתביישת. עוברים על ידי שלושה מרכזי ענפים ואני נסחבת בעצלתיים בקושי מניעה את הרגליים. כשהגעתי הביתה מתברר שיש לי- 40° מעלות חום. יוסף על ידי ואני משתדלת לא לגלות לו עד מה חמור מצבי. עם עליית החום אני מתחילה להזות הזיות. אני רואה את עצמי כאילו משתפת בלוויה שלי, וכשהכל נגמר כל אחד פונה בשקט לעבודתו. עדיין רדפה אותי מראה הלווייתה של אחת החברות וזה כבר שנתיים מאז.

הייתה זאת ההלוויה של תמר ליכט

בחורה כארז, בקיצור ג'דה. גבוהה וחזקה אבל באותה מידה גם מכוערת. לא אגיד זאת בבטחה, ואולי אחטא לזכרה כשאומר שהחליטה לשים קץ לחייה על רקע רומנטי. סביר היה לחשוב שאהבה בחור אחד שלא נענה לה. ובכן ביום שקדם למקרה עמדה בראש הסולם כשמתחיתה עומדים החברים ומגישים מיד ליד רעפים לכיסוי הגג. והיא כמו דגל מנופפת בידים ומנצחת על העבודה. פניה קורנות, אפשר היה לחשוב שאין אדם מאושר ממנה ועוד בסוף הרימה כוס לחיים - אבל לא לחייה. המקרה כה השפיע עלי שכאשר התבקשתי לטפל בקבר שלה לא יכלתי אפילו לגשת לשם.

בבית החולים

השכיבו אותי מול אפרים ט. והוא כבר אפטי ולא מגיב לגמרי. בריחוק מה שכבה אירמה וין מחפצי-בה וח. לזרסון הייתה צריכה להגיע. אחותו של שלומקו אינה חולה רק נושאת טפילים ומשעשעת את כולנו. אמא של ליזה מתה בשעת הלידה והשאירה את ליזה בבית החולים. יש לציין את מסירותה של גנה לחיי התינוקת: מדי יום ביומו הייתה אוספת את עודפי החלב מהמניקות ומביאה הביתה וכך נשארה ליזה בחיים.

ביום שובי לבית אלפא

בשלה בי ההחלטה שלצריף אינני חוזרת, ולכן לאחר לילות שמירה כורת יוסף גזעי עצים בחורשת האינקליפטוסים ובונה סוכה. השלד כבר עומד על תילו ועתה יש עוד להשלים את הקירות. כיסינו אותם בענפים על ידי קליעה. מה אומר? טוב היה לי בה. ריחנית, קרירה ומאווררת. מיד קישטתי אותה מסביב בערוגת פרחים, למרות שאת המים הייתי צריכה לסחוב ממרחקים. היה זה הירק היחידי בסביבה המלאה בקוצים ועשבים יבשים. והפרות כשיצאו למרעה היו מחבלות בערוגה שלי. יום אחד בהיר ואני נחה על מיטתי ופתאום הסוכה כאילו זזה ממקומה. הייתי בטוחה ששוב זה עדר הפרות. אבל כעבור רגע אחד, חזר הכל למקום בשלום. התברר שאין זו אלא רעידת אדמה קלה.

עשיית החמאה

מדי יום ביומו בתוך מחבצת יד בלי צל של תקווה אני מקישה ומקישה, ואני משוכנעת שחמאה לעולם לא אצליח לקבל. השעה היא 4 לפנות בוקר ואני עוד רדומה למחצה, טוב לפחות שבאור העשית המפויחת אינני מבחינה כל כך בזנבות החולדות המטיילות למעלה בין הקורות. הצלליות נעות עם כל משב רוח וגוברת בי הרגשת הדכאון. ואז נזכרתי בפטנט מומלץ - להוסיף מעט מלח. אלא שזה לא עוזר. אולי קצת מים חמים. וראה זה פלא - צליל הנקישות השתנה - סימן לחמאה. השחר הבקיע ואפשר כבר לכבות את העשית.

בית הקבע הראשון

בית הקבע הראשון היה בית התינוקות. על שיפור אין מה לחשוב, כי מניין יגיעו המים? אז לעת עתה אני עושה טרסות בכיוון הגלבוץ וארטק מחזק אותן באבנים גדולות ומסותתות. מלאכה זו אנו עושים בשעות מנוחת הצהריים החמות. וכשהייתי עם יוסף בעכו אנו משיגים שני שתילים של עצי אוליאנדר. אנו סוחבים אותם בתוך פחי נפט ובבית מעבירים אותם לארגזים כדי שישרישו היטב. היו אלה שני עצי הנוי הראשונים שקשטו את בית התינוקות.

שרקה

השנה היא שנת 1929 כשבוע לפני פסח הגיעה שעת ללדת. תמר והודיה בעלות הנסיון יושבות על ידי ומונות על השעון כמה דקות עוברות בין ציר אחד למשנהו. 10 דקות עדיין לא מספיק כדי לנסוע לבית החולים. לידה ראשונה מתמשכת לפעמים גם יום שלם ולא נאה לגיבורות בית אלפא להמתין כל כך הרבה זמן בבית החולים. בינתיים הצירים נעשו דחופים - חמישה רגעים מפרידים כבר בין ציר לציר. ניתן האות - יאללה נוסעים. הודיה על ידי ואיזיק סלומניצקי הנהג. אלא שאת הדרך הרגילה והסלולה, כביכול, החליפו. והדרך עכשיו עוברת ליד קומי וכולה זרועה עדיין באבנים לאין ספור. ואני עם כל אבן, מיטלטלת ומקפצת בתוך העגלה. שעת הלידה הולכת וקריבה אבל איזיק נעמד פתאום. פשוט איבד את הדרך. וכך לאור הפנס של הודיה כשגם אני לוטשת עיניים הגענו איכשהו. כל המים שלי כבר ירדו ואני מקיאה את שארית המרה. ההכנות נעשות לקראת הלידה. אבל, מה קרה? סטופו הלידה נעצרה. כנראה שבתנאים אלו לא מתחשק לה לשרקה לצאת לאוויר העולם. ממתינים יום יומיים וללא הועיל. אם כך לא שואלים אותי הרבה שאלות, מרדימים אותי ומתחילים להוציא את שרקה בצבת. נחרדתי חרדה איומה שמא הראש שלה עלול להנזק כשהוא בחוץ הצבת והחילותי צועקת בקולי קולות, ואז ידעתי מה אבד לי כשבאין מושיע, אפילו לאל לא יכלתי לפנות.

אבל בעד זה, לאחר מכן, ידעתי רגעי אושר

שרקה מוצצת בעוז ואני גומלת לה בשפע, והיא תמודה, אין כמוה בעולם. כל מעיינות האושר נפתחו לי, שרתי ושרתי כאילו אני יחידה בבית החולים. והנה כבר ערב פסח ואם כי אני מתקשה עדיין לקום, אני מתקשת לחזור הביתה. בדיוק כשהופעתי מרים מושקו כוס לחיים. לחיי שרקה וכל עם ישראל.

אם כי ההסתגלות לחיי שיתוף לא היתה קלה בשבילי, לאחר ביסוס חיי המשפחה ובפרט לאחר ששרקה נולדה, נעשה הכל קשה פי כמה. בדמעות בעיניים ליוויתי ערביה צעירה המכוונת את הסוסה לתלם כשבעלה מפלח את האדמה במחרשת המסמר שלו. חשבתי למה לה זה ניתן ולי לא?

סיוט בל ישכח הפכה להיות בשבילי תקופת ההנקה. דולק עוד בלבוב חאר את החינוך המשותף בו החינוקות יהיו צמודים לצינורות וישתו מתוך טנק מרכזי. אז זה נשמע כהלצה, אבל אני כאן נהפכתי באמח למין טנק שכזה. הייתי מניקה ודאי יותר מארבעה תינוקות, אלא שפשוט לא היו אז יותר. למה לא היה חלב לאמהות, קשה להסביר. דווקא רווחה אז הדיעה שאין לגדל ילדים בלי חלב אם. רופאת הילדים, מתוך אחריות לשלומם היתה עושה את הבלנס הכללי. היינו שוקלים את כל החלב המצוי בשדי האמהות ומחלקים שווה בשווה. את החסר היו משלימים בפירות ודייסות. אלא שנוצרה בעיה. ומה הבעיה? הקשיבו. שרקה מקבלת 200 גרם בבוקר מנה שלימה, להגר בצהריים חצי מנה ולרחל בערב לפי המצוי. זהו. אין בעיות אבל עכשיו בא ילד חדש והוא עדיין לא טעם חלב. היתכן שהוא לא יקבל מאומה? מחליטים למען השיוון יורידו משרקה 100 גרם וכך אף אחד לא יהיה מקופח. עדיין לא שכחתי איך עמדו מעלי וספרו את הלגימות. שבעתי סיוטים! "לא מסכימה יותר" אני אומרת בהחלטה נחושה לא להכנע. היתה זו הכרזה מאד מפתיעה. ואז אחת האמהות מכריזה מתוך רוחב לב עליון "אם כך אתן אני את חלקי. חלוקה זו היתה כל כך חסרת טעם, למאה גרם חלב אין כל חשיבות בהזנת התינוק". והסוף היה שכאשר שוב נולד תינוק ולאמו אין אפילו טיפת חלב אחת, ובבית מינקת מן המוכן, בלי בעיות גמלו את שלושת

הילדות ומסרו לו את כל החלב שלי. ואילו אני, אפילו תודה לא קיבלתי.

השנה היא שנת 30'

בחברון הערבים חסלו כמעט את כל הישוב העברי ובסביבתנו אמנם מורגש מתח ולא יודעים מה ילד יוס. אמנם שבת אבל כבר הוחלט, יש להרחיק את התינוקות ואימותיהם מן המקום. אנו בגלות בגבע. ופה אותו הדבר, מתח וכוננות, עלינו עם השמע אות האזעקה להתאסף בעליית הגג שברפת. למה? מדוע? למפקדים לא היה זמן להסברים. דווקא על יד הרפת ערימת חציר, נכון שזה אינו מבטיח הגנה סבירה. אמנם אין אזעקה אבל אנשים כבר רצים למקום הנקוב. ואני הפעם ממושמת ומחכה לאזעקה. לאחר שכל החצר התרוקנה אני מתחילה לרוץ ובדרך שומעת את שריקות הכדורים. בחוץ הבהלה אני חשה ששרקה גולשת לי מתוך השמיכה. רכונה על ברכי, לבדי בחצר אני עוטפת את שרקה ובלי נשימה מגיעה כשערימת החציר עולה בלהבות. תודה לא לאחר שהצליחו להצית את הערימה ברחו הערבים על נפשם.

והשנים עוברות

כשמאורעות מחלפים ברגיעה מדומה ובעיקבותיהם חגים ונשפים. הנה מחליטים על שבוע הבראה לכל החברים. לוזר מקשט את הקירות בקריקטורות. גם אני תלויה על הקיר כשאני קצת יותר רחבה מחבית הדגים הכבושים מעשה ידי וממליצה על טעם המשובח. באותה תקופה רציתי לעבוד בדיר. אני בסך הכל מתלמדת וכדי להוכיח את רווחיות הענף, העבודה שלי אינה נרשמת. הייתי קמה מוקדם, חולבת, יוצאת לכרם וחוזרת שוב לחליבת ערב. הענף באמת התרחב. ההמלטות מרובות והגבינה של "יבולק" נראית כמו ספוג. אבל לבשר הטלאים אין קונים, לכן שוחטים את כל הזכרים ואנו אוכלים מהמעדן הזה מדי שבוע. למדתי להכין אותו, ואין מתחרים לי. אך באין בורסקאי במקום נזרקים העורות למאות. היו אלו עורות משובחים מין קרקול אבל לבו, וכולו הלך לטמיון.

כל היום הייתי סוחבת

ארגזים בכרס, דליים עם מים להשקות את הגינה. וכשמצאנו לנכון להכין במטבח חמיצת סלק הייתי נגשת לגן הירק וסוחבת את שק הסלק על הגב. לבסוף החליטו בגן שלא תחכן הפקרות שכזו וכל אחד יבוא ויעשה שם כבחורך שלו. קיבלתי את דעתם. למען האמת פשוט לא יכולתי לסחוב יותר. קיבלתי שבר וכל האברים הפנימיים שלי צנחו. אין לדחות יותר ועלי לעבור ניתוח. בארץ אין תנאים לניתוח מסוג זה. רופא אחד חושש מסיבוכים ואינו מהסס לומר לי כי אני צפויה לסכנת מוות. אחר חושב שעדיף להסיר את הרחם, ממילא יגרום הניתוח לעקרות. לבסוף הוחלט שעלי לנסוע ולעשות את הניתוח בווינה.

הטיפול בילדים

תחת הנהגתה של הרופאה היה על טהרת הסטריליות. אין להכחיש שלילדים התמסרה בכל ליבה, אך באותה מידה חוסר סבלנותה לגבי ההורים היה מדהים. היא ראתה בהם רק מטרד מיותר. אנו, מחוץ שיקול דעת מה עדיף, טובת הילדים או רגשותינו, קיבלנו את כל הגזרות כחורה מסיני. בעצם, גם לה לא היה מושג ברפואה ההולמת את התנאים הסובטרופיים של בית אלפא דאז. למשל - אסור היה לתת לילדים שתיה מעבר לקיצוב, אפילו בימים קריטיים כשהאוויר היה עומד, רק לחתוך אותו. פעם הלכתי לשטה והאוויר דחוס, רועד כמו מתכת מותכת ואני רואה מחזה של פטה מורגנה: כל בית שאן על חורשותיה ובתיה כמו על כף היד, אבל איפה? בשמים. ולמטה במטושטש ולא ברור נראית בית שאן האמיתית. לא יאומן אבל גם בימים אלו לא העיזה המטפלת להוסיף לילדים מים למרות שהם התחילו למצוץ את החיתול כשהוא רטוב מפיו.

על האוניה בדרך לווינה

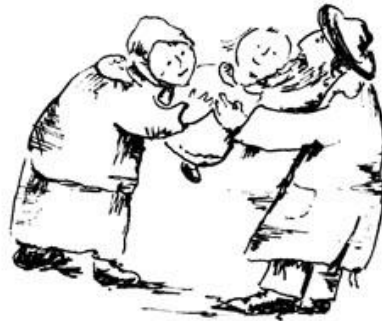
שרקה איתי. צלצול הפעמון הקורא לארוחה הזכיר לה את העדר החוזר הביתה, ומתחשק לה פתאום ללכת לדיר. אבל כבר למחרת הסתגלה למציאות החדשה, רק אותי תקפה מחלת ים. וכך אני רצה

למעלה להספיק ולהגיע לכיור, המלחים אספו את שרקה על המדרגות בדרכה אחרי וכשראתה אותי מרוקנת בקילוחים אדירים את תוך תוכי פרצה בצחוק מרענן שהדביק את כל המלחים.

בטריאסט בתחנת הרכבת הספקתי עוד לראות את חיילי איטליה במעיליהם הארוכים וברובים שהגיעו כמעט לאדמה. לא יודעת אם היה זה בגלל קומתם הנמוכה או גילם הצעיר - בקיצור, הרושם היה עגום. כנראה כמו שנראה אז בכל אירופה בשנים הללו.

בווינה הרי יש לי דודים

והם לא חוסכים כל מאמץ כדי להנעים את שהותי אצלם. ולאהבה אל שרקה - החל מהדוד, אחיו של אבא, וכלה בבתו סלצ'ה - לא היה גבול.

כמה מילים לזכר המשפחה

היה זה בית יהודי מסורתי, שלא איבד מצביונו הדתי במאומה אל אף היותם בווינה כבר 15 שנה. מוצאם היה מבוצ'ץ'. את משמעות קדושת השבת הבנתי שמה. כבר עם שחר, יום שישי כולו עמד בסימן ההכנות לקבלת שבת. לא אמנה את כל התבשילים ומעשי המאפה המקודשים עוד מימי הסבים בבוצ'ץ'. השפשוף, הצחצוח, והמרוק של כל כלי הבית ולבסוף ההליכה למיקווה ולבית הכנסת. אבל גולת הכותרת היה הקידוש של הדוד כשהוא מרים את כוס היין ומברך בעיניים עצומות. הוא ואלוהים חד הוא. וכך יש אולי להבין את האמונה שבשעת הגאולה המשיח יגיע אליו בין שהוא בארץ ובין שהוא בגולה. בהקמת מדינת ישראל ראה דבר חילוני ואף פגום. כל החיים היה רכון על

ספר התורה והתלמוד אבל יש לציין שהתמצא גם במדע החילוני.
הפילוסופים שופנהאור ושפינוזה היו ידועים לו היטב. והיה
בקיא גם בכל מה שקשור לארץ. על כלכלת המשפחה הייתה מופקדת
אשתו שנהלה את עסקי חנות אריגים שהייתה להם, עם בעלי בתי
החרושת. כך, רק כשהסכין כבר הייתה מונחת על צוארו הספיק
להמלט על נפשו ועלה לארץ ואילו שני בניו, חפארת הדור, שמואל
עילוי בתורה, ויצחק מוכשר ויפה תואר, נשארו בידיו של היטלר.
ופה בארץ, כשהוא כואב את אבדן שני בניו רגע רגע, לא העלה על
דל שפתיו שום חלונה נגד הקדוש ברוך הוא.

בווינה היה עלי לחכות כדי להתקבל לתור לבית החולים. את הזמן
נצלתי לטיולים עם שרקה בפרקים הנהדרים של העיר, כמובן שבדרך
הייתה מתעקבת על יד כל פלקט פרסומת, ולא הבינה למה כל הצעצועים
מאחורי זכוכית ולא בהישג ידה. בפרק מאחורי שדרת העצים חיפשה
את אבא שמא תראה אותו חורש במחרשה שלו.
יום ראשון אחד הופיע לראשונה צפלין והוא כמו כריש ענק ונוצץ
החליק במרומים מעל הדנובה בשמש הלוהטת. כל וינה על גלגלים
גברים נשים וטף. כולם פונים לבריכת הברווזים. ואז כשמשפחות
משפחות עומדות וחוזות בצפלין טובלים במים ונהנים מכל מיני שרותי
בידור מימיים, (כמו באותו השיר) "קדרו פני השמים". ברקים
קורעים שוב ושוב את העננים הקריבים ובאים, הרוח מסתערת, עוד
מעט ותעקור את העצים אחד אחר השני. בבת אחת קמו כולם - והביתה.
שרקה מוצאת לה מסתור בטוח מתחת לשמלה שלי ואין להזיז אותה משם.
וכבר גשם זלעפות ניתך עלינו. הרחובות התמלאו בני אדם עד אפס
מקום. כל כלי הרכב של וינה לא הספיקו להסיע את כל העם הרב הזה
ליעודו. רק מאוחר בלילה הגיע תורי לאוטובוס שהביאנו הביתה.

בינתיים, ואני כבר בחדר הניתוחים

בבית החולים על שם רוטשילד, מופיע רופא יהודי, דווקא. מנומש
שערות ג'ינג'יות כמו מסמרים מזדקרות לראשו. הפליט איזו הערה
גסה בפולנית. ומוכן לפעולה. לא אני, העור שלי היה זה שצעק -
לא רוצה! לא רוצה! כל מקום שהוא נגע, התקשה כמו אבן. הפלא

ופלא הוא הבין את שפת העור וקרא לרופא השני, זה מייד רכש את אמונתי, המתיחות בשריר רפחה, ואני מסרתי את עצמי בלי היסוס לחסדיו. הניתוח הצליח. ובזמן שהויתי בבית החולים עוד הספקתי לרקום שמלה לשרקה, שזכתה להערצת כל האחיות.

אני עושה הכנות לבקר בפולין את אימי, אחי ואחיותי. ומקווה הפעם שגם יוסף יצטרף. מהר התברר שאין לכך כל סיכוי. פולין אינה מאשרת כניסה לזוגות מתוך חשש שמה ירצו חס וחלילה להשאר.

בפולין אין כמו הקרפטים

שם ביליתי אולי חודשיים מנותקת מן העולם. כאן הרחק אני רווה נחת מהאוויר הצח ממימיו הטהורים של הדנייסטר ומן הטיולים ביערות ובטיפוס על ההרים. כמובן בכל מקום אפשר ללקוט אגוזי יער, תוח שדה, פטריות ודובדבניות מכל המינים. אבל מספיק רק צעד אחד מעבר לאידיליה הזאת שארגיש שאני בעצם כאילו בתוך לוע הר געש שעלול להתפוצץ כל רגע.

אני לא שכחתי את העורות הנהדרים

ההולכים לאיבוד אצלנו. ועל כן עשיתי מאמצים ללמוד את מלאכת עיבוד העורות. הפרוות הן תלבושת ההוצולים תושבי הקרפטים בחורף ובקיץ. עיבוד העורות הוא פרימיטיבי ביותר. העור אינו צבוע וסופג רטיבות. היות ואחרי העיבוד - העור הוא לבן כשלג. מכסים אותו בריקמה ליופי וגם כדי שלא יתלכלך. הריקמה היא סטגונית ביותר. לכל כפר סגנון משלו. יש המוסיפים חרוזים צבעוניים, פחיות נוצצות ואפליקציות מעור. כאשר נערה מתחנת היא מקבלת כנדוניה פרווה, וזו משמשת אותה עד סוף ימי חייה וכך היא חיה והיא נוצצת וזוהרת בתוכה. מלאכת עיבוד העורות הנו סוד מקצועי: והבורסקאי כאן הוא במקרה יהודי דווקא. לרצוני ללמוד הוא מתיחס בחשש. אולם אחרי שידולים ושכנועים רביט - הרי אני נוסעת בקרוב - הסכים. אבל רוצה בתמורה 30 לירות. פניתי לוועדת החברים. הבטחתי לשלם לו מיד כאשר אקבל את הכסף. זמני דוחק. לבטוף הוא מסכים ומקבל

אותי לעבודה. אבל אם ייודע לרשות שיש לו פועל נוסף הרי יהיה עליו לשלם מיסים נוספים. המוצא לכך הוא, שאעבוד בלילה. שיהיה כך. הרי אוכל לעבוד אחרי שאשכיב את שרקה והיא לא תרגיש בהעדרי. אבל בבית לא דובים ולא יער, והכסף לא מגיע. להפתעתי המייסטר שלי לא מסרב וממשיך ללמד אותי, יתכן והבאתי לו כבר תועלת כלשהי ואולי רצה בדרך זו גם לתרום משהו לארץ. ראוי לציין שאת התורה הזו שאני קיבלתי במשך 4 שבועות, מסר למתלמד שלו במשך 3 שנים.

בשובי לבית אלפא

אני מנסה את מזלי בעיבוד עורות. מעולם לא למדתי גזרה, אבל במהרה יצאו לי מוניטין בעשיית הפרוות. והחברות הופיעו בערב בפרוות בסגנון פולני קדום היות ואני במקום לרקום ציפיתי אותן במין לבד צבעוני. יוחר מאוחר ברמת יוחנן עיבדתי גם עורות גדיים, היה זה ממש תאוה לעיניים, כל שלל הצבעים והגוונים מלבן גלי ומקורזל לבז' חום ובריק. מאפור מנומר ועד לשחור המעורבבים אחד בשני. הדבר היה יכול להפך לנכס לאומי, לו היה לזה המשך. אבל בעקבות הדעה שהעזים משחיתים את החורש, יצאה גזרה מגבוה לשחוט את כל העיזים. ואנו לדאבון ליבי היינו הראשונים שמלאנו אחר צווי זה.

תמיד היה לי ענין ליצור יש מאין

כיוון שבמשק השיחופי מצטברת הרבה פסולת שבשימוש חוזר אפשר להפיק ממנה תועלת, חשבתי שבמקום חזירים היינו יכולים לגדל ברווזים שהם כדוגמת החזירים, אוכלים הכל. להגיד את האמת היה זה נסיון שנגמר בכשלון חרוץ. אבל הייתה זו פרשה שהעסיקה אותי והשקעתי בה הרבה שנים ומרץ. מענין להזכר בכל אותם הכשלונות שאחד רדף את משנהו. הסיפור התחיל כך: חוץ מרצון, שתי ידיים וחוסר זמן - אין לי כלום. לא כסף, לא מבנה. לא סיוע ולא ידע. אדישות מוחלטת מצד החברים ולפעמים אפילו יחס עויין. עזריאלי הסכים לתת לי כמה תרנגולות כדי שתהיינה לדוגרות. אני חוששת שהן כבר איבדו את כושר הדגירה ועלולות לבגוד באמצע וזו גם טרדה רבה.

לכן התענינתי בתרנגולות הודו אותן אפשר להשיג בחחנת הנסיונות בעכו. כאן אני פוגשת בחניך השומר הצעיר מלבוב, והוא נותן לי הכל בסבר פניט יפות. לא מספיקה לי צרה אחת, אז שזיהינה לי בבת אחת שתיים. אני מתמקמת בחזרה בתוך הסוכה שלנו שנטשנו בחורף. הכל בסדר. ההודיות אמהות טובות, לא זזות מהמקום. הכל הולך למישרים רק התרנגול, גדול כמעט כמו בח יענה, מאוכזב מהיחס האדיש של המעריצות בעבר. החליט לחזור לעכו, חששתי שכבר נטרף ולכן נשמתי לרווחה כשסיפרו לי שראו אותו בפרדס.

ברוך השם יש לי כבר כמה עשרות ברווזונים והעמידו לרשותי את הלול של חברת הילדים. לקראת הפסח ואני עסוקה מאוד במטבח. ביקשתי מאס אחת החברות שתחלק במקומי את שירי האורז. באורז יש המון צמוקים. היינו קונים אז צימוקים בשקים. היו אלו צמוקים מענבי סלט והם גדולים פי ארבע מאלו שאנחנו מקבלים היום. וכך נעמדו להם הצמוקים בגרון לא לבלוע ולא להקיא. עד שהגעתי מחצי מהלהקה כבר נחנקה. לא התיאשתי והשלמתי את החסר. העברתי את הלהקה לקרבת בריכת השחיה, יש כבר ביצים, אוהן אני אוספת בהנאה רבה עם יהודית ושרקה. המנה הצמחונית משתפרת. עזריאלי כועס ואינו רוצה לעזור. טוען שאני מקבלת הכל מההפקר, ואילו הוא צריך להאבק על כל פרוטה. אבל באמת זה אינו לגמרי קל לסחוב את הדליים עם השיריים כל יום מהמטבח לבריכה. לבסוף כשהגיעו הברווזים למשקל סביר החלטתי לחסל את הלהקה. השארתי רק שלושה אפרוחים אותם מסרתי לילדי הגן. כל בוקר הייתה יהודית מובילה אותם לבריכה ובערב מחזירה ללול.

יום אחד, אני במטבח והבשר לארוחת הצהריים טרם בא. מה לעשות?
הצעתי לעשות מפה ומשם איזה סלט, ואם כל זה יהיה מתובל ברוטב
ברווזים הרי שנצא מכל הצרה הזאת בכבוד. לא העליתי בדעתי שאין
מדובר כאן ברוטב ברווזים צלויים אלא ב"קטן", "שחור" ו"לבן",
בני טיפוחיה של יהודית. אין לי זמן ואני ממחרת עם שלושת
הברווזים. לפתע יהודית מופיעה. לא הבחנתי כל תדהמה בפניה.
נתקלתי בסלע. שום טענות ומענות. הוציאה מידי את שלושת
הברווזונים והשליכה אותם בחזרה למים. כאמור - להצלחות רבות
לא זכיתי. לעומת זאת לצרות לא היה גבול. בבואנו לרמת יוחנן
החלטתי - לא סוחבת יותר. חשבתי שאם הלול יהיה על יד חדר האוכל
יהיו לי חיים קלים. מי אומר? לא היתה שיחה, הרצאה או מופע כל
שהוא שהברווזים לא השתפו בו באופן פעיל. היה עלי להובילם
הרחק כדי שלא ישמעו את געגועיהם וצעקותיהם.
דווקא בערב פסח פרצה אצלינו מגפת פרהטיפוס. זה אמנם עבר אחרי
יומיים, אבל אני יחסתי את האשמה לביצים של הברווזים. מאז
הקפדתי לבשל אותם זמן ממושך יותר מהרגיל.
בסוף עייפתי מכל העניין, מה עוד שעוזריאלי החליט שמקור כל
המחלות בלול הם דווקא הברווזים שלי, וכך בוקר אחד כשפניתי
לברווזיה גיליתי שהיא פשוט נמחקה, ואילו הברווזים דחוסים
בכלובים, מוכנים למשלוח.

הקריש הראשון

חייתי כל הצלחה במעשה היום בלוי. היום זה יעלה רק
צחוק על השפתיים, אבל לי היתה זו חוויה של ממש כאשר הצלחתי
לעשות את הקריש הראשון. בחיי לא עשיתי קריש, אבל בזכרי שהיה
זה מאכל תאוה בכל יום שבת אספתי את הרגלים מבשר הפרות, ניקיתי
ובישלתי, אך לא היה היכן לקרר. מה לעשות? החלונות בחדר האוכל
היו עם מעקה מרושת ומכוסה, אז הנחתי שם את התבניות עם הקריש
הרועד וראה זה פלא - כשבאתי בבוקר היה זה קריש כדח וכדין. על
כך העיר דרור שאין ספק שאלו הם סמנים המעידים שהתחלתי להזדקן.

בלהיטות דומה עקבתי אחרי הופעת הפטריות

הערבים התייחסו לפטריות כמו לרעל ובפיהם נקרא שמן פקוע - כמו שמו של הכפר שעל הגלבוע. עם גלוי המים העברנו תעלות בטון לאורך מורדות הגלבוע וכך אפשר היה להשקות את הכרמים. בקטע האחרון היו אקציות ואורנים. בגלל נזילת המים מהתעלה הופיעו בין האורנים פטריות. כמובן שאיש לא ידע אם הן טובות לאכילה או לא. אנדה שהתמצאה עוד מבית הוריה בפטריות, הודיעה בבטחה שאלו הן פטריות "מסלוקיי". בשלתי אותן מיד ואכלתי. כנראה שהתעוררו בי כל מיני ספקות ופחדים וכל הלילה סבלתי מכאבי בטן מדומים. ברוך השם - אחרי שקמתי בבוקר בריאה ושלמה הפכתי להיות אוטוריטה בדיני פטריות ואף אחד לא העיז יותר לגעת בפטריות עד שלא קיבל את האוקיי שלי. הייתי מוצאת חמם-שש פטריות, מוסיפה להן בצל, תפוחי אדמה וביצים ומחלקת לכל ילדי הגן.

הג'ילוד לעת החורף היה עולה על גדותיו וכל הסביבה הפכה לביצה טובענית. אחרי שהשטח יועד לגן ירק וזובל, הופיעו שם פטריות. אמנם לא משובחות ביותר. קראנו להן פטריות שדה. הצטיידתי בשני סלים וקדימה. פטריות אמנם הבאתי אבל את המגפים השארתי בתוך הבוץ.

ענין משמח יותר

היה עבודתי כמנהל מטבח חברת הילדים. למען האמת היתה זו עבודה קשה שלא הותירה לי זמן להתמסר לבנותי שלי, אבל עצם העבודה היתה מענינת. הייתי מדריכה את הילדים גם בבישול והאוכל היה טוב. למה לא? חלב וביצים בלי הגבלה, ירקות, סוכר, קמח ושמן בזול. רק לא לקלקל. עם תוספת דמיון והתמסרות היה האוכל נראה עשיר ומגוון. אלא שחיטטו ומצאו שעברתי על התקציב. גם שני מיל וחצי לא הולכים ברגל. ומה הבעיה? הירקות והחלב אותם סיפקה חפציבה נרשמו במחירי תנובה, הגבוהים יחסית. בו בזמן שאנחנו חשבנו את ההספקה שנתנו במחירי הבית. יצא שחפציבה חרוויח וגם תהנה מאוכל זול. ובכן, ישבו וחשבו איך לאזן את התקציב. לבסוף הוחלט להיות ומחיר אשכולית היה אז יקר יחסית 5 מיל) יאכלו

הילדים מהיום והלאה רק חצי אשכולית בערב.

המטפלות שכנעו אותי

שאני בטיפול לא מבינה כלום. קרה שיהודית ביקשה ממני פעם שאזליף לה טיפות לעיניים, אבל אני באמת לא ידעתי כלום, לכן אמרתי לה שאני יודעת רק לשים וזלין על פצע. "טוב", הסכימה יהודית - "אז תשימי לי וזלין בעיני".
ואבא - תמיד בנסיעות. אמנם חזר כבר מחו"ל אבל פעילות מוגברת עוד מחכה לו בארץ. הוא קיבל על עצמו את שיווק פרי הגפן והילדות לא רואות אותו במשך כל השבוע. וכשבא, אנחנו נשארים יחד וכמובן מאחרים את ההשכבה. מיד אני זוכה במבול של הטפות מוסר, כדי לא לעורר את קנאתם של הילדים האחרים.
אח כל תשומת הלב שהחסרנו לה יהודית מעניקה לבובה של נירה אלוש. (לה עצמה עוד לא היתה בובה, עדיין לא הגענו לכך). אחרי שעברה את הגיל הקשה היא עתה שד משחת. בזמן מגיפת השעלת משכנת הרופאה את הילדים במשך היום בחורשת האורנים. יהודית למעלה כמו סנאי יושבת לה על ענפי העצים וגורמת לי לפיק ברכיים. אני לא מעיזה לומר לה מילה, שמא תעשה איזו שהיא תנועה לא נכונה, רק מרימה את הידיים. אם תפול אז שתפול לזרועותי.

בינתיים האווירה מתחממת

כנפיות משתוללות והלגיון הערבי הנתון למרות הבריטים, הוא שמגן עלינו. מתוך נקודות תצפית על הגלבוע אפשר היה לראות את כל בית אלפא כמו על כף היד. הערבים היו בוחרים את שעות הערב המוקדמות כשהחצר היתה שוקקת מאדם וחדר הקריאה מלא ומתחילים להמטיר עלינו ברד של כדורים. הפניקה היתה גדולה מאוד ומביש היה לראות את האנשים מסתחרים מתחת לשולחנות חדר הקריאה. רק אחרי שהירות נפסקו היה הלגיון מפגין את כוחו ויורה באוויר את כל מלאי התחמושת שברשותו. הרעש היה מחריד ועוד פי כמה ההד שנשמע מהגלבוע.

ולאחר מכן אולי בגלל שחלה רגיעה במצב הבטחון

הפנינו את הקרב אל תוכינו, בינינו לבין עצמינו. למה? מדוע? בגלל סיסמאות כוזבות וסמלים פסולים המקדשים כל אמצעי להשגת מטרה מוטעית. ולא ראו כל פסול להסית בניס נגד הוריים ולעקור את חבריהם מאדמתם למענה היו מוכנים למסור את חייהם.

ואז, על סף העזיבה

הגיע פסח וכבר לא חוגגים אוחו יחד, ואנו בני בלי בית - כאורחים בלתי קרואים משתפים את עצמינו בחג הפסח של השכנים בעמק. באנו להפרד, אבל הם אפילו יד לשלום לא הושיטו לנו, גם בהם אחזה כבר מגיפת הפילוג. וכך חפויי ראש אנו עוברים מעין חרוד לתל יוסף וגמור בבית השיטה ולבסוף לפנות בוקר אנו חוזרים ועולים על משכבנו הארעי.

באמצע מאי

אחרוני העקורים העלו את מטלטליהם על האוטובוס. החצר ריקה מאדם אף נפש חיה אף לא אחד בא להפרד או לאמר שלום. עזבנו מתוך רצון עז לשכוח. אין לנו עבר אותו הטבענו בשכחה מעושה. רק עכשיו כשמלאו לי 75 שנה והפצע לכאורה הגליד ואין כבר כנגד מי לטעון, ניסיתי להציץ, מעט שבמעט ובמידת יכולתי לתח להן, לשנים, חותמת שאין להתבייש בה.

נרשם תשל"ו - 1976.